

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЛІСОВОГО ТА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ГАЛУШКО БОГДАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 639.1.05 (477.42)

**РЕСУРСИ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН ТА БІОТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В
МИСЛИВСЬКИХ УГІДДЯХ КОРОСТЕНСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА**

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 205 – ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

ПОДАЄТЬСЯ НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Богдан ГАЛУШКО

Керівник роботи:

Бездітко Людмила Володимирівна

к. в. наук, доцент

Житомир - 2025

Висновок кафедри

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри лісового та садово-паркового господарства

№ _____ від « _____ » _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Сірук Юрій Вікторович
(прізвище, ім'я, по батькові)

« _____ » _____ 2025 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Галушко Богдан Олександрович** захистив

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Галушко Б.О. : «Ресурси мисливських тварин та біотехнічна діяльність в мисливських угіддях Коростенського надлісництва». – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 205 – Лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Кваліфікаційну роботу присвячено аналізу мисливських ресурсів Коростенського надлісництва та визначення ефективності біотехнічних заходів для їх збереження. За результатами облікових даних, в мисливських угіддях встановлено зниження популяції копитних тварин у 2024 році порівняно з 2023 роком: чисельність лося звичайного зменшилася на 30 %, благородного оленя – на 45 %, дикого кабана - на 50 %. Така тенденція зумовлена дією антропогенних чинників. Загальне скорочення чисельності диких тварин упродовж останніх років підкреслює необхідність коригування біотехнічних заходів з акцентом на посилення систем біобезпеки.

Протягом останніх трьох років у цьому господарстві було встановлено 6 годівниць, 9 підгодівельних майданчиків, 17 солонців і 7 штучних водопоїв для тварин.

Зважаючи на наявність достатньої природної кормової бази та підгодівлі ресурсу мисливських тварин у межах Коростенського надлісництва, біотехнічні заходи можна визнати задовільними.

Ключові слова: мисливська фауна, біотехнічні заходи, чисельність, мисливські угіддя, чинники

ANNOTATION

Galushko B.O.: Hunting animal resources and biotechnical activities in the hunting grounds of the Korosten Forestry District. - Qualification work printed as manuscript.

Qualification work for the bachelor's master's degree in specialty 205 - Forestry. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The qualification work is devoted to the analysis of hunting resources of the Korosten Forestry District and determining the effectiveness of biotechnical measures for their preservation. According to the results of the census, a decrease in the population of ungulates was found in hunting grounds in 2024 compared to 2023: the number of moose decreased by 30%, red deer by 45%, and wild boar by 50%.

This trend is due to the action of anthropogenic factors. The general reduction in the number of wild animals in recent years emphasizes the need to adjust biotechnical measures with an emphasis on strengthening biosecurity systems.

Over the past three years, 6 feeders, 9 feeding areas, 17 salt marshes and 7 artificial watering places for animals have been installed on this farm.

Given the availability of sufficient natural fodder and feeding of the hunting animal resource within the Korosten Forest District, biotechnical measures can be considered satisfactory.

Key words: hunting fauna, biotechnical measures, numbers, hunting grounds, factors

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. РЕСУРСИ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН ТА РИЗИКИ ЩОДО ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ	9
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ	16
2.1. Програма досліджень	16
2.2. Матеріал та методика досліджень	18
2.3. Коротка характеристика умов проведення досліджень	21
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕСУРСІВ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІОТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ У НАДЛІСНИЦТВІ.....	23
3.1. Мисливські ресурси, їх чисельність та використання	24
3.2. Біотехнічні заходи для збереження ресурсів мисливських тварин...	28
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Мисливська фауна в Україні відчуває найгірший вплив через активну господарську діяльність, котра зумовлює пониження стійкості природних екосистем. Від дії цих чинників, більшість об'єктів природного фонду розташовуються на залишках природних екосистем, що вціліли в умовах антропогенного впливу. Саме тому, значна кількість мисливських ресурсів розміщується в умовах агроценозів.

Мисливські ресурси відчувають подвійний антропогенний тиск через пряме вилучення частини популяцій шляхом полювання та внаслідок докорінної зміни середовищ існування звірів у процесі сільськогосподарської діяльності та інших чинників. Від дії антропогенних чинників залежить стан популяції диких мисливських тварин. Так, дикі копитні звірі постійно були звабливим предметом полювання, через те їхня кількість та видовий склад визначають значущість мисливських угідь. Варто зазначити, що в умовах антропогенного впливу існують труднощі у раціональному управлінні мисливськими ресурсами, оскільки зростає потреба в дослідженні динаміки чисельності тварин, умов їх існування та екології мисливських тварин у природних угіддях. Отже, дослідження ресурсів мисливських тварин у Коростенському надлісництві та визначення біотехнічних заходів щодо їх збереження є актуальним завданням, що підлягає дослідженню.

Метою дослідження є аналіз ресурсу мисливських тварин, що дасть змогу виявити ефективність проведення біотехнічних заходів у мисливських угіддях Коростенського надлісництва

Для досягнення мети досліджень були поставлені завдання:

- здійснити аналіз видового різноманіття мисливських тварин;
- з'ясувати структуру та кормову базу мисливських угідь;
- дослідити чинники впливу на мисливських тварин;

- дослідити біотехнічні заходи та оцінити рівень біобезпеки в угіддях.

Об'єкт дослідження – мисливські ресурси Коростенського надлісництва

Предмет дослідження – біотехнічні заходи у мисливських угіддях для збереження мисливських тварин

Методи дослідження: мисливсько-господарські, лісівничо-біологічні (польові спостереження, фотозображення для аналізу, документування спостережень), емпіричні (обробка результатів та порівняння).

Перелік публікацій автора:

1. **Галушко Б.О.,** Симашкін К.В., Шевчук Г.М. Чинники впливу воєнних дій на мисливських тварин. *Виклики сьогодення та наслідки Чорнобильської катастрофи. Екологія. Наука. Практика-2025* : матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2025 року). Житомир. Поліський національний університет, 2025. С. 20-21.

2. **Галушко Б.О.** Мисливські ресурси Коростенського надлісництва.

Практичне значення результатів.

У роботі представлені ресурси мисливських тварин та їх чисельність залежно від впливу антропогенних чинників. Отримані дані дозволяють скоригувати біотехнічні заходи з посилення біобезпеки для збереження популяцій мисливських тварин та використовувати їх як ресурс для ефективного ведення мисливського господарства у Коростенському надлісництві.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 36 аркушах, оформлена відповідно до вимог і містить 4 рисунки, 9 таблиць та 40 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1. РЕСУРСИ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН ТА РИЗИКИ ЩОДО ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Вагомим ресурсом ведення мисливського господарства в Україні є чисельність мисливських звірів, а саме диких тварин, що мешкають на території мисливських угідь і можуть бути об'єктами полювання, а раціональне їх використання повинно бути метою розвитку мисливської галузі [5, 6]. Варто зазначити, що особливістю мисливської галузі є стан популяції та різновиди мисливських тварин від яких залежить економічне становище господарств, а також площа та стан мисливських угідь, що надані в користування [11, 22, 29, 32].

В Україні загальна площа виділених в користування мисливських угідь складає 38,8 млн. га, з них Українському товариству мисливців та рибалок надано в користування – 24,3 млн. га (63 %), Державному агентству лісових ресурсів виділено – 4,0 млн. га (10 %) та користувачам інших форм власності – 10,5 млн. га (27 %) (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Мисливські угіддя користувачів, %

Мисливські угіддя охоплюють землі лісового фонду, сільськогосподарські угіддя, а також водно-болотні екосистеми. За останні десятиріччя територія мисливських угідь поступово скорочується. У 1990 р. площі мисливських угідь займали 50,1 млн. га, що становило 77,4 % території України, то вже у 2017 році ця площа скоротилася до 38,8 млн гектарів, або 64,2 % від загальної площі країни.

Суттєве зменшення мисливських угідь в Україні відбулося з початком збройної агресії РФ [9, 16]. У період з 2014-2017 рр. зменшення території мисливських угідь відбулося на 6,8 млн. га (15 %) за різними природно-кліматичними зонами, у порівнянні з 2010-2013 рр. (рис. 1). У період з 2013 по 2017 рік площа мисливських угідь скоротилася на 3,9 млн. га, що становить 9,2 %. Найбільші втрати зафіксовано в степовій зоні – на 3,6 млн. га, або 20,1 % від попередньої площі. У лісостеповому регіоні зменшення становило 172,7 тис. га (1,4 %), а на Поліссі – 176,0 тис. га (також 1,4 %) [16].

Варто зауважити, що в усіх природно-кліматичних зонах найбільше зменшення площі спостерігалось саме серед польових мисливських угідь. Станом на 2017 рік співвідношення лісових, польових і водно-болотних угідь у структурі мисливських територій становило: у Степу – відповідно 6 %, 90 % і 4 %; у Поліссі – 40 %, 55 % і 5 %; у Лісостепу – 18 %, 77 % і 5 %. Відмінності у структурі мисливських угідь впливають на кількість мисливських тварин та їх видовий склад, і відповідно на господарську діяльність мисливських господарств.

До початку 2022 року в Україні на обліку перебувало 850 тисяч мисливців.

У мисливських господарствах на теперішній час задіяно 6257 робітників, з них 4885 є штатними єгерями та 470 мисливствознавцями. Територія мисливських угідь, котра обслуговується 1 єгерем становить близько 8,0 тисяч гектар [25, 28, 33].

У резолюції мисливське господарство розглядається як один із напрямів екологічної діяльності, що охоплює збереження природних біотопів, контроль чисельності диких тварин, їх охорону, розведення та використання з метою відновлення і підтримки стійких популяцій мисливських видів, а також обов'язкове надання послуг мисливцям [14, 25, 28, 33].

Отже, можна стверджувати, що основним ресурсом мисливських господарств є мисливська фауна. Через значний перелік чинників (браконьєрство, недосконалість нормативно-правової бази, відсутність культури полювання, корумпованість галузі, воєнні дії на території країни) чисельність погонів'я більшості видів диких мисливських тварин і темпи їх відтворення є незначними, порівняно з країнами Європи [13, 15, 23].

Окрім того, фактично відсутнє розведення диких копитних тварин. Лише у країнах ЄС нараховується близько 10 тисяч мисливських вольєрних ферм, де утримуються сотні тисяч диких копитних тварин, а в розплідниках України тільки 3 тисячі копитних тварин і з них 400 тварин передані для вольєрного утримання [19, 37].

Попри те, що в Україні за останні 5 років кількість копитних мисливських звірів збільшилась, їх добування (полювання) все одно залишається меншим, ніж потрібно для ведення економічно ефективного мисливського господарювання та затверджених лімітів на регулювання їх чисельності [24].

Щодо чисельності копитних тварин, варто зазначити, що на початку 2000 років вона зменшилась, після чого спостерігалось поступове зростання. Однак у період 2011–2015 років порівняно з 1991–1995 роками погонів'я скоротилося на 7,1%, а в 2016–2020 роках зниження досягло вже 14%.

У 2018 році в Україні нараховувалося вісім видів копитних тварин, загальна чисельність яких становила 217,1 тисячі особин. Слід зазначити, що

найбільш численними були популяції козулі (74,2%), дикого кабана (13,9%) та благородного оленя (5,8%) [35].

Варто відмітити, що чисельність поголів'я пернатої дичини за останні 15 років є досить стабільною і навпаки збільшилась на 1152,9 тис. голів (на 12,7%) в 2016-2020 рр., у порівнянні з 1991-1995 рр.

У 2021 році до повномасштабного вторгнення рф, в мисливських угіддях держави кількість копитних мисливських тварин становила 227 тис. голів, хутрових звірів – 1,7 млн. голів, а також пернатої дичини - 10,7 млн. голів [18].

На території мисливських угідь (39 млн. га) визначена оптимальна кількість копитних тварин: оленя європейського – 21,0 тисяча особин, козулі європейської – 156,0 тисяч особин і кабана дикого – 56,0 тисяч особин. Слід відмітити, що фактична чисельність диких копитних тварин не сягає оптимального рівня за жодним з видів, а для оленя взагалі удвічі нижча оптимальної [12, 30].

Крім перелічених вище чинників, негативний вплив на мисливських тварин здійснюють такі чинники, як неналежний рівень біотехнічних заходів, зростання чисельності м'ясоїдних хижаків, зміна місця існування через постійні обстріли лісових масивів тощо [39].

Особливе значення для мисливського господарства має регулярний облік кількісного складу популяцій мисливських тварин, дослідження стану диких тварин та умов їх існування [3, 4, 20, 21].

Важливо відмітити, що коливання чисельності популяцій диких мисливських тварин зумовлюють абіотичні, біотичні та антропогенні чинники [1, 2, 24].

Серед абіотичних факторів вагомий вплив на чисельність популяцій мисливських тварин мають кліматичні умови та наявність кормових ресурсів. До біотичних чинників належать рівень хижацтва, конкуренція між видами та

особливості кормової бази. Серед антропогенних факторів ключову роль відіграють масштаб браконьєрства, інтенсивність лісогосподарських робіт у межах мисливських угідь і обсяги добування тварин під час полювання.

У мисливських господарствах України чисельність деяких видів мисливських тварин в більшості випадків залежить від антропогенних чинників. Зокрема, основною причиною зниження чисельності тварин є відсутність контролю за станом популяції тварин на окупованих територіях та в зонах активних воєнних дій [10, 17, 18, 36, 38].

Згідно з даними деяких науковців повне або часткове захоплення деяких областей (Луганській, Донецькій, Херсонська, Запорізька) держави відчутно впливає на загальну чисельність диких звірів, бо в цих регіонах був великий мисливський потенціал.

За даними деяких дослідників повне або часткове загарбання деяких областей (Луганській, Донецькій, Херсонська, Запорізька) країни суттєво діє на загальну кількість диких тварин, оскільки в цих регіонах був значний мисливський потенціал. Наприклад, в цих регіонах на 81% зменшилось поголів'я копитних тварин, на 56 % зменшення чисельності хутрових звірів. Таким чином, в Україні динаміка загальної чисельності мисливських тварин буде обумовлюватися за рахунок окупації цих регіонів. Внаслідок знищення Каховської ГЕС та активних бойових дій постраждав весь видовий склад фауни мисливських господарств [9, 16, 18].

Важливо відмітити, що чисельність поголів'я копитних тварин в мисливських угіддях Лісостепу більша 1,7-1,8 рази, ніж в Степу, а на території Полісся більша в 3,0-3,5 рази.

Більш достовірну чисельність диких мисливських тварин показує щільність поголів'я. За розрахунками вчених, щільність мисливських копитних тварин в Поліссі на 1 тисячу га становить 10 голів, а в Степу показник збільшений

і становить 2,4 особини, або більший в 4 рази. Стосовно хутрових звірів і дичини їх щільність на території Полісся зменшена на 20 %, порівняно із Степом, а тому складає 40 і 210 голів на 1 тисячу га відповідно. Отже, такі показники очікувані, що різниця стосовно присутності або щільності мисливських тварин впливає на відсутність схожості в організації та ефективному веденні діяльності мисливських господарств за кліматично-природними зонами.

Не менш важливою характеристикою є наявність мисливських тварин відносно до кількості персоналу мисливських господарств, тобто навантаження поголів'я тварин на 1 єгера [7, 24].

Аналізуючи дані дослідників варто відмітити, що навантаження на 1 єгера відрізняється за природно-кліматичними зонами і має структурну та кількісну відмінність, а також різницю в динаміці чисельності. Можна відмітити, що в Поліссі навантаження на одного єгера становить 1,7-1,8 тисяч голів. В Лісостепу навантаження диких мисливських тварин на одного єгера становить 2,1 тисячу голів. Аналізуючи навантаження за видами тварин в Поліссі на одного єгера припадає копитних в 2,7-3,0 рази більше, порівняно із Степом, а завантаженість хутрових звірів і пернатої дичини збільшено в 1,7-2,0 рази в Степу, ніж на території Полісся.

Відомо, що площа мисливських угідь обліковується більш точно, порівняно з чисельністю особин диких тварин, які залишають угіддя мисливського господарства і можуть переміщуватись з місця існування в інші господарства, що призводить до помилки обліку тварин [17, 36].

Для ефективного функціонування мисливських господарств важливе значення має склад основних видів мисливської фауни, що мешкають у межах мисливських угідь. До них належать: козуля європейська, благородний олень, дикий кабан, заєць-русак, різні види качок і перепілок, а також хижі тварини, зокрема лисиця руда, вовк і єнотовидний собака [11, 13, 22].

Дослідження стану популяцій основних видів диких мисливських тварин в Україні засвідчило тенденцію до зниження їх чисельності. Зокрема, кількість диких кабанів скоротилася на 53,5%, зайців-русаків – на 19,5%, а вовків – на 19,0%. Водночас спостерігається зростання чисельності козуль на 10,7% і перепілок на 2,9% [17, 29, 32, 36]

За результатами обліку диких мисливських тварин Житомирська область вирізняється великою кількістю копитних та хутрових мисливських тварин, серед яких – лосі (2,1 тис.), козулі (21,1 тис.), олені (2004 благородних олені та 472 плямистих), дикі кабани (4,1 тис.), муфлони (172), лань (151). Щодо хутрових звірів, їх у регіоні налічується 81,5 тисяч особин, серед яких: зайці, лисиці та вовки, муфлони (172), лань (151). Щодо хутрових звірів, їх у регіоні налічується 81,5 тисяч особин, серед яких: зайців (49,1 тис.), лисиць (4,5 тис.) та вовків (212).

Практика окремих мисливських господарств показує, що ефективним методом підвищення чисельності диких мисливських тварин є створення вольєрних господарств. Такі умови, хоч і на обмеженій території, забезпечують значні переваги порівняно з вільним утриманням, дозволяючи швидко нарощувати популяцію дичини при мінімальних витратах [18].

Слід зауважити, що незважаючи на воєнний стан та вплив різноманітних чинників на диких мисливських тварин в Україні існують відповідні умови для результативного ведення мисливського господарства. Оскільки для розвитку та ефективного ведення мисливського господарства є географічно-кліматичні та природні умови. Проте, в сучасних умовах мисливське господарство має негативний напрям розвитку, що актуалізує пошук нових способів результативного підвищення його діяльності [5, 6, 11, 22].

РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА, МЕТОДИКА ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Програма досліджень

Програма досліджень з оцінки ресурсів мисливських тварин на території мисливських угідь Коростенського надлісництва та визначення ефективності проведених біотехнічних заходів охоплювала такі етапи:

- проведення бібліографічного аналізу літературних джерел за темою запланованих досліджень;
- складання календарного плану дослідницьких робіт щодо оцінювання стану мисливських ресурсів Коростенського надлісництва;
- вивчення та засвоєння методик досліджень;
- здійснення польових спостережень у мисливських угіддях надлісництва;
- ознайомлення з природно-кліматичними умовами району та мисливським районуванням території;
- обстеження мисливської фауни, аналіз її чисельності, рівня експлуатації та заходів охорони;
- проведення бонітування мисливських угідь;
- облік біотехнічних споруд і облаштування кормових ділянок у межах надлісництва;
- контроль за проведенням ветеринарно-санітарних заходів у мисливських угіддях;
- узагальнення отриманих даних, підготовка та оформлення кваліфікаційної роботи.

2.2. Матеріал та методика досліджень

Дослідження проводилися з метою визначення ресурсів мисливських тварин та ефективності проведення біотехнічних заходів для збереження

основних видів мисливських тварин в умовах мисливських господарств Коростенського надлісництва.

В період експериментальної частини кваліфікаційної роботи користувалися загальнонауковими методами досліджень.

На першому етапі досліджень вивчали структуру мисливських угідь на основі нормативного акту господарства «Проект організації і ведення мисливського господарства Коростенському надлісництві [34].

Початковими показниками для вивчення структури земель мисливського господарства були матеріали організації Коростенського надлісництва та землеустрою.

Для повноцінного вивчення структури мисливських угідь користувалися таблицею «Класифікація мисливських угідь згідно з класом бонітету в межах природних зон» згідно з «Настанова з упорядкування мисливських угідь» (2002).

Для визначення показника цінності мисливських угідь для основних видів диких тварин (лося, оленя, козулі, кабана, зайця і куниці) досліджували вплив різних чинників на якість угідь господарства відповідно до «Настанова з упорядкування мисливських угідь» (2002) [26].

Дослідження чисельності диких мисливських тварин в господарстві розпочали з облікових даних Коростенського надлісництва.

В роботі користувалися методами кількісного обліку (відносним та абсолютним) диких тварин для визначення їх чисельності популяції. На основі відносного метода візуально (окомірно) визначали кількість поголів'я кожної популяції тварин. Абсолютним методом визначали суцільний облік тварин на території мисливських угідь [4, 20].

Наступним етапом дослідження стало вивчення комплексу чинників, які можуть впливати на існування популяцій основних видів тварин. Серед них - дійсний стан і структура мисливських угідь, поширення захворювань серед

тварин, їхня міграція з інших територій, наявність хижаків, а також бойові дії на території країни тощо.

На черговому етапі дослідження було проаналізовано здійснення біотехнічних заходів як загальної, так і обмеженої дії. До них належали: організація підгодівлі тварин у зимовий період, захист основних видів диких тварин від зоонозів, що циркулюють серед популяцій, а також впровадження заходів біобезпеки в мисливських угіддях господарства з метою збереження чисельності тварин.

Основну увагу у вивченні біотехнічних заходів загальної дії було приділено ветеринарно-санітарним заходам і дотриманню вимог біобезпеки, зокрема дезінфекції місць годівлі та можливих місць загибелі тварин, проведенню дератизаційних заходів серед копитних і здійсненню імунізації хижаків.

Дослідження біотехнічних заходів локальної дії передбачає забезпечення диких тварин кормами та спорудженням біотехнічних об'єктів на території мисливських угідь. Підгодівлю та мінеральне підживлення представників основних видів диких тварин здійснювали упродовж усього року, охоплюючи всі сезони та всій території мисливських угідь.

2.3. Коротка характеристика умов проведення досліджень

У Житомирській області, на базі філій «Коростенське лісомисливське господарство» і «Лугинське лісове господарство» ДП «Ліси України» створено Коростенське надлісництво ДП «Ліси України» (Філія «Столичний лісовий офіс» Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»).

У структуру Коростенського надлісництва входить 20 лісництв (Дивлинське, Радогощанське, Літківське, Лугинське, Повчанське (Липницьке), Бовсунівське, Липниківське, Степанівське, Красноставське, Березівське

(Корабельне), Бехівське, Богунське, Левківське (Станишівське), Новозаводське, Омелянівське, Пилипівське, Тригирське, Турчинецьке, Ушомирське, Шершнівське), нижній склад (Новоборовський, Станційний, Житомирський), транспортна ділянка (Лугинська, Житомирська, Ушомирська), Житомирський лісопереробний комплекс, Житомирський лісопромисловий комплекс, Житомирський лісовий розсадник.

У 2023 році філія «Коростенське лісомисливське господарство» (нині Коростенське надлісництво) уклала Договір з Державним агентством лісових ресурсів України про умови ведення мисливського господарства.

Мисливські угіддя філії Коростенського надлісництва розташовані в межах Житомирського району Житомирської області. Інформація про їх місцезнаходження та загальну площу подана в таблиці 2.1.

Загальна площа мисливських угідь становить 5787,4 га. До них входять землі державного лісового фонду, що перебувають у користуванні «Коростенського надлісництва. Зокрема, це території Богунського лісництва (3869,9 га), Станишівського лісництва (1425,5 га) та Тригирського лісництва (492,0 га). Мисливські угіддя відзначаються значною лісистістю та наявністю природних умов, сприятливих для існування диких тварин, зокрема кормових і захисних біотопів.

Природно-кліматичні умови розміщення мисливських угідь на території «Коростенського надлісництва»

Територія мисливських угідь належить до лісорослинної зони Полісся, яка вирізняється значним біорізноманіттям мисливської фауни.

Таблиця 2.1.

Опис території мисливських угідь «Коростенське надлісництво»

Назва землекористувача	Квартали	Площа, га	Об'єднана територіальна громада
Богунське лісництво	1-6	391,3	Пулинська селищна ОТГ
	7-23	1544,4	Оліївська сільська ОТГ
	25-34, 43, 48	803,0	Оліївська сільська ОТГ
	39-42, 46, 47	460,0	Березівська ОТГ (Садківський старостинський округ)
	52-54, 57-61	671,2	Березівська ОТГ (Іванівський старостинський округ)
Разом по лісництву 3869,9 га			
Станишівське лісництво	1-3,6	282,8	Оліївська сільська ОТГ
	4, 5, 7, 8	331,6	Житомирська міська громада (Вересіївський старостинський округ)
	9-12, 16-25	811,1	Глибочицька сільська ОТГ
Разом по лісництву 1425,5 га			
Тригірське лісництво	1-8	492,0	Тетерівська сільська ОТГ
Разом по лісництву 492,0 га			
ВСЬОГО: 5787,4 га			

Природно-кліматичні умови угідь є сприятливими для ведення мисливського господарства та забезпечують належне середовище існування основних видів диких тварин, зокрема лося, оленя, козулі, дикого кабана та зайця.

Клімат Полісся, в межах якого розташовані мисливські угіддя та господарства, є помірно континентальним. Середньорічна температура повітря становить 6-7 °С. У січні середній температурний показник сягає -4 °С, у липні +27–32 °С, з можливим максимумом до +35–38 °С.

Водночас, середньорічна кількість опадів становить лише 400–550 мм, є зниженою, що негативно впливає на умови існування мисливської фауни. Обмежена кількість вологи уповільнює ріст і розвиток лісових насаджень, які є важливим джерелом корму та укриття для диких тварин.

Кліматичні умови ускладнюються посушливими періодами навесні та влітку, що створює ризики виникнення лісових пожеж, а також може призводити до загибелі або вимушеної міграції диких тварин.

Організація території мисливського угідь

Мисливські угіддя Коростенського надлісництва мають високу лісистість території. Лісові масиви, де розташовані мисливські угіддя займають площу 5533,7 га (96% площі мисливського господарства). Основні категорії земель при розподілі площ мисливських угідь представлено в таблиці 2.2. Вся площа мисливських угідь у надлісництві розділена на два єгерські обходи за основними категоріями земель, а їх межа визначена чіткими розмежувальними лініями.

Площа земель відведених на відтворювальні ділянки відповідає вимогам ст. 27 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», оскільки під відтворювальні ділянки відведено не менше ніж 20% території господарства з достатньо добрими кормовими властивостями і захисними властивостями [15].

Для раціональної експлуатації мисливських угідь та проведення біотехнічних заходів, мисливсько-господарських заходів, територія господарства відповідно до єгерських обходів розділена на експлуатаційні та відтворювальні ділянки, а також має біотехнічні споруди та місця для відпочинку.

На відтворювальні ділянки розділено 1321,7 га угідь, що характеризуються досить добрими якісними кормовими та захисними ознаками, що становить 22,8 % від сумарної площі мисливського господарства (табл. 2.3).

Таблиця 2.2.

Площа мисливських угідь Коростенського надлісництва за основними категоріями земель

Власники землі, земле- користувачі	Загальна площа, га	Всього лісових угідь	Лісові угіддя			Нелісові землі					
			в т.ч.			Рілля	Луки	Води	Болота	Інші землі	Всього нелісових земель
			Хвойний ліс	Листяний ліс	Змішаний ліс						
Обхід №1											
Богунське лісництво	3869,9	3782	1722,2	2059,7	-	3,8	-	-	65,6	18,6	88,0
Тригірське лісництво	492,0	427,7	117,7	250,5	104,5	3,4	-	-	8,1	7,8	193
Всього по обходу №1	4361,9	4254,7	1839,9	2310,2	104,5	7,2	-	-	73,7	26,4	107,3
Обхід №2											
Станишівське лісництво	1425,5	1279,0	569,7	528,8	180,5	39,6	26,8	2,4	27,1	50,6	146,5
Всього по обходу №2	1425,5	1279,0	569,7	528,8	180,5	39,6	26,8	2,4	27,1	50,6	146,5
Всього по господарству	5787,4	5533,7	2409,6	2839,0	285,0	46,8	26,8	2,4	100,8	77,0	253,8
Лісових угідь – 5533,7 га, польових угідь – 150,6 га, водно-болотних угідь - 103,2 га											
Всього: 5787,4 га											

Відтворювальні ділянки передбачені для розведення кабана дикого, козулі європейської та зайця русака. На межах відтворювальних ділянок встановлено попереджувальні написи про заборону полювання. Територія господарства розділена на 2 єгерських обходи, що відповідає вимогам с.29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» (табл. 2.4). Зони розмежування

єгерських обходів проходять за кварталними просіками та іншими лініями розподілу, що чітко окреслені.

Таблиця 2.3.

**Розміщення та площі відтворювальних ділянок
Коростенського надлісництва**

Місцерозташування	Загальна площа, га	Спеціалізація
Єгерський обхід №1		
Тригирське лісництво	369,5	Відтворення кабана дикого, козулі європейської та зайця-русака
Єгерський обхід №2		
Станишівське лісництво	952,2	Відтворення кабана дикого, козулі європейської та зайця-русака
Всього	1321,7 га	

Таблиця 2.4.

Розподіл території мисливського господарства на єгерські обходи

№ обходу	Місцерозташування	Площа по лісництву, га	Загальна площа, га
1	Богунське лісництво (квартали 1-23, 25-34, 39-43, 46-48, 52-54, 57-61) Тригирське лісництво (квартал 1-8)	3869,9 492,0	4361,9
2	Станишівське лісництво (квартали 1-12, 16-25)	1425,5	1425,5
Всього по лісомисливському господарству: 5787,4 га			

Єгерські обходи складаються з таких лісництв:

обхід № 1 – Богунське лісництво площею 3869,9 га; Тригирське лісництво площею 492,0 га. Загальна площа по обходу 4361,9 га.

обхід № 2 – Станишівське лісництво площею 1425,5 га.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕСУРСІВ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІОТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ У НАДЛІСНИЦТВІ

Мисливські ресурси є важливим елементом природного середовища і мають велике господарське значення. Їх ефективне і раціональне використання можливе лише за умови постійного моніторингу чисельності, збереження їх популяцій, відтворення середовища існування, контроль чисельності та охорону біорізноманіття [7, 8].

Оцінка чисельності мисливських тварин є основою для встановлення лімітів добування та планування мисливських сезонів, а також для забезпечення сталого розвитку мисливського господарства.

3.1. Мисливські ресурси, їх чисельність та використання

Довгострокові прогнози щодо чисельності тварин мають певні обмеження, зумовлені неможливістю врахування багатьох чинників, що мають випадковий, а не систематичний характер. Загальна чисельність тварин є основою для визначення обсягів їх вилучення з мисливського господарства протягом року. У мисливському господарстві всі показники уточнюються на основі щорічних результатів таксації, після чого ухвалюються відповідні рішення щодо використання популяцій диких мисливських тварин.

Результати зимового обліку мисливських тварин у 2023 – 2024 роках у мисливських угіддях Коростенського надлісництва наведені в таблиці 3.1.

У 2024 році, за результатами обліку диких мисливських тварин в угіддях надлісництва, зафіксовано зниження чисельності парнокопитних: популяція лося європейського зменшилася на 30 %, оленя благородного на 45 %, а дикого кабана на 50 % у порівнянні з 2023 роком. Значне скорочення чисельності диких парнокопитних, імовірно, пов'язане з вимушеною міграцією тварин,

спричиненою бойовими діями на півночі Житомирської області, зокрема ракетними обстрілами. Уникаючи небезпеки, дикі тварини залишають зону бойових дій, прагнучи переміститися якомога далі від джерел вибухів.

Таблиця 3.1.

Чисельність мисливських тварин в угіддях Коростенського надлісництва за 2023-2024 роки

Вид тварин	Чисельність тварин по роках	
	2023	2024
Лось європейський	30	9
Олень благородний	22	10
Козуля європейська	77	96
Кабан дикий	22	11
Заєць-русак	176	138
Куниця лісова	15	18

Разом із тим, як видно з таблиці, відмічається зростання чисельності козулі європейської на 20 %, порівняно з попереднім роком. Це можна пояснити дією воєнного стану, що спричинило заборону на полювання та зниження випадків браконьєрства. Крім того, на відміну від інших видів, козулі зазвичай не здійснюють значних міграцій і, відчуваючи загрозу, схильні переховуватись у густих лісових заростях, що сприяє їх виживанню.

Катастрофічне скорочення чисельності дикого кабана на 50 % пов’язане з надзвичайно небезпечним антропогенним чинником - війною на території країни. Внаслідок бойових дій тварини змушені залишати звичні місця існування та мігрувати на значні відстані у пошуках більш безпечних територій.

Суттєвим чинником, що сприяв зменшенню популяції дикого кабана в мисливських угіддях, є поширення африканської чуми свиней (АЧС) [40]. У 2024

році в межах мисливських угідь було виявлено чотири трупи диких кабанів, у патологічному матеріалі яких лабораторно підтверджено наявність збудника АЧС. Подібна ситуація, ймовірно, зумовлена низькою ефективністю впровадження та реалізації біотехнічних заходів у мисливських господарствах.

Аналіз динаміки чисельності зайця-русака у 2024 році засвідчив зниження його популяції на 22 % порівняно з 2023 роком. Незважаючи на високу репродуктивну здатність цього виду, чисельність його скоротилася, ймовірно, через наслідки воєнних дій. Зайці могли гинути або отримувати поранення внаслідок артилерійських обстрілів і вибухів ракет, що призводило до загибелі як дорослих особин, так і молодняка.

Під час проведення обліку в мисливських угіддях також було зафіксовано лісову куницю. Її чисельність з 15 особин у 2023 році зросла до 18 особин у 2024 році.

На підставі даних, наведених у таблиці 3.1, можна зробити висновок, що в мисливських угіддях Коростенського надлісництва за наявного відповідного резерву поголів'я мисливських тварин існують передумови для раціонального використання основних видів мисливської фауни. Зокрема, експлуатація популяції козулі європейської можлива вже в мисливському сезоні 2025–2026 років, тоді як полювання на зайця-русака доцільно відновлювати за умови подальшого зростання його чисельності, починаючи з сезону 2026–2027 років.

Оптимальна чисельність та щільність тварин в угіддях

Коростенського надлісництва

Висока щільність окремих видів мисливських тварин на території мисливських угідь надлісництва спричиняє відчутну шкоду лісовим насадженням і сільськогосподарським культурам. У зв'язку з цим, виникають конфлікти між власниками мисливських господарств та лісового й аграрного

секторів. З метою попередження таких суперечностей і зменшення збитків, завданих дикими тваринами, було визначено оптимальні показники щільності окремих видів тварин. Для кожного класу умов встановлено відповідну чисельність видів на одиницю площі, що відображає рівень збалансованості між чисельністю мисливської фауни на відповідність території.

Оптимальні значення чисельності основних видів мисливських тварин для угідь Коростенського надлісництва наведені в таблиці 3.2.

Мисливські угіддя в межах надлісництва характеризуються переважно добрими та середніми умовами щодо захисних і кормових ресурсів для диких тварин.

Таблиця 3.2.

Оптимальна чисельність мисливських тварин в угіддях

Коростенського надлісництва

Вид тварин	Площа стації проживання, тис. га	Середній бонітет з урахуванням чинників	Оптимальна щільність на 1000 га	Оптимальна чисельність, голів	Фактична чисельність тварин, особин
Лось звичайний	5710,5	2,5	5,4	30	9
Олень благородний	5543,1	3,4	4,0	22	10
Козуля європейська	5543,1	3,4	14,0	140	96
Кабан дикий	5710,5	3,0	4,0	25	11
Заєць-русак	5708,1	2,9	31,0	179	138
Куниця лісова	3698,0	3,8	3,6	23	18

Пропускна спроможність мисливських угідь надлісництва

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» (стаття 27), користувачі мисливських угідь у взаємодії з виконавчими органами визначають пропускну спроможність мисливських угідь.

Для ефективної організації полювання мисливські господарства повинні володіти достовірною інформацією щодо ємності мисливських угідь, яка оцінюється за сукупністю показників: загальна чисельність мисливської фауни, величина щорічного приросту популяцій та встановлені нормативи регулювання вилучення тварин. Пропускна спроможність мисливських угідь Коростенського надлісництва на найближчі три мисливські сезони представлена в таблиці 3.3.

Згідно з результатами досліджень, пропускна спроможність мисливських угідь має тенденцію до зростання протягом ревізійного періоду для кожного виду тварин.

Таким чином, для козулі європейської та кабана дикого, визначення допустимих обсягів використання у мисливський сезон здійснюється користувачем мисливських угідь з обов'язковим урахуванням вимог безпеки.

На зайця-русака пропускна здатність угідь становить від 34 до 68 мисливцеднів. Слід враховувати, що планові показники будуть залежати від виконання комплексу біотехнічних заходів, охорони мисливських угідь та охорони тварин.

Пропускна спроможність мисливських угідь щодо зайця-русака становить від 34 до 68 мисливцеднів. Водночас зазначені планові показники є умовними та значною мірою залежать від ефективності реалізації комплексу біотехнічних заходів, належної охорони мисливських угідь і забезпечення охорони тварин.

Таблиця 3.3.

**Розрахунок пропускну́ї спроможності мисливських угідь
Коростенського надлісництва на три сезони**

Сезон полювання	Основні види тварин		
	Козуля європейська	Кабан дикий	Засць-русак
2025/2026 рік			
Осі́ння чисельність поголів'я тварин	110	14	172
Кількість тварин, які підлягають відстрілу	14	-	34
Норма відстрілу на одного мисливця в день	*	*	1 на 1 мисливця
Пропускна спроможність на сезон полювання (план./факт.)	*	*	34/68
2026/2027 рік			
Осі́ння чисельність поголів'я тварин	110	17	172
Кількість тварин, які підлягають відстрілу	14	-	34
Норма відстрілу на одного мисливця в день	*	*	1 на 1 мисливця
Пропускна спроможність на сезон полювання (план./факт.)	*	*	34/68
2027/2028 рік			
Осі́ння чисельність поголів'я тварин	110	22	172
Кількість тварин, які підлягають відстрілу	14	5	34
Норма відстрілу на одного мисливця в день	*	*	1 на 1 мисливця
Пропускна спроможність на сезон полювання (план./факт.)	*	*	34/68

3.2. Біотехнічні заходи для збереження ресурсів мисливських тварин

У мисливських угіддях Коростенського надлісництва впроваджуються дві групи біотехнічних заходів: за тривалістю дії та ступенем їх впливу на мисливські угіддя. Перша група - заходи загальної дії, які істотно змінюють кормові та захисні властивості угідь упродовж певного періоду.

Друга група - заходи обмеженої дії, що зумовлюють тимчасові (переважно сезонні) зміни ємності угідь, впливаючи на доступність ресурсів лише протягом певного часу.

Загальної дії біотехнічні заходи та біобезпека угідь

В умовах воєнного стану біотехнічні заходи, що впроваджуються в господарствах, відіграють важливу роль у збереженні та відновленні чисельності диких тварин у мисливських угіддях, зокрема й тих, що були вимушено переміщені внаслідок бойових дій.

Забезпечення належного рівня біобезпеки сприяє ефективному захисту тварин від інфекційних захворювань шляхом реалізації ветеринарно-профілактичних заходів, а також дозволяє здійснювати контроль і регулювання чисельності хижаків.

Біобезпека в мисливських угіддях.

На підставі результатів обліку чисельності диких тварин встановлено суттєве скорочення популяції дикого кабана. Основними причинами цього стали захворюваність на африканську чуму свиней (АЧС) та вимушена міграція тварин у безпечніші, віддалені від бойових дій райони. У зв'язку з цим у Коростенському надлісництві було посилено заходи біобезпеки з метою запобігання подальшому поширенню вірусу АЧС серед диких кабанів.

Під час обходу мисливських угідь єгері та мисливствознавці зобов'язані звертати особливу увагу на поведінку тварин. У разі виявлення загинблих особин або добутих тварин з ознаками АЧС необхідно негайно повідомити відповідні органи Держпродспоживслужби.

Для транспортування виявлених трупів кабанів зобов'язані використовувати водонепроникну тару (зокрема пластикові ємності), щоб запобігти витіканню біологічних рідин (крові або виділень) на землю або поверхню транспортного засобу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Переміщення трупів мисливських тварин

Розтин трупів здійснюється виключно на спеціально облаштованих майданчиках, призначених для розробки добутої дичини та утилізації загиблих диких тварин (рис. 3.2).

Після проведення розтину та відбору патологічного матеріалу труп дикого кабана підлягає утилізації шляхом спалювання або захоронення, з обов'язковим проведенням дезінфекції місця знищення із застосуванням наявних дезінфікуючих розчинів.

На вході та виході з майданчика для розтину обов'язково мають бути встановлені дезбар'єр або дезінфекційний килимок для обробки взуття. Після завершення процедури всі засоби індивідуального захисту (рукавиці, халат, взуття), а також весь інструмент (ножі, сокири, мотузки, ємності тощо), який підлягає ретельному очищенню та дезінфекції.

Крім того, обов'язковій дезінфекції підлягають місця скупчення диких кабанів, зокрема годівниці, солонці та підгодівельні майданчики. Для обробки використовують 3% розчин хлорного вапна.

Рис. 3.2. Майданчик для розтину трупів диких тварин та добутої дичини

Дегельмінтизація. Одним із важливих заходів у системі збереження здоров'я диких тварин є профілактика та боротьба з гельмінтозами [31]. Для проведення дегельмінтизації в мисливських угіддях застосовують ветеринарні препарати, які додають до кормів, зокрема у зернові суміші, що розміщуються в годівницях. Також як природний засіб використовують сіно з полину лікарського, з розрахунку 5 кг на сезон на 10 зайців або на одну козулю. Додатково в солонці встановлюють лизунці з мінеральною сіллю.

Дегельмінтизацію тварин у надлісництві проводять чотири рази на рік. Особи, які мають контакт із дикими тваринами, також проходять обов'язкову дегельмінтизацію з профілактичною метою.

Імунізація хижаків. З метою профілактики сказу серед диких м'ясоїдних тварин (рудої лисиці, вовка та єнотовидного собаки) в мисливських угіддях проводять заходи з пероральної імунізації [27]. Для цього використовують принади з вакцининою, які розповсюджують вручну наземним способом.

Розкладення принад здійснюється з інтервалом приблизно 200 метрів у типових місцях перебування хижаків – на узліссях, уздовж берегів водойм, біля польових доріг, а також поблизу сільськогосподарських угідь, під кущами та деревами.

Біотехнічні заходи обмеженої дії

На чисельність мисливських тварин у мисливських господарствах негативно впливають несприятливі метеорологічні умови, зокрема літня посуха, ожеледиця, весняні заморозки та снігопади. Повністю захистити тварин від впливу цих природних явищ неможливо, однак за умови належної організації мисливського господарства можна істотно знизити рівень їх шкідливої дії.

Одним із ефективних способів підтримки тварин у несприятливий період є організація систематичної підгодівлі. Завдяки підгодівлі вдається не лише покращити фізіологічний стан диких тварин у зимовий період, а й проводити профілактичні та лікувальні ветеринарні заходи одночасно з викладанням кормів. Це сприяє зниженню рівня захворюваності та підтриманню належної вгодованості популяцій.

Враховуючи аналіз попередніх років і наявність значних площ сільськогосподарських угідь поблизу мисливських господарств, заготівля кормів на зимовий період планується в помірних об'ємах. Проте слід враховувати, що найбільший дефіцит кормів для диких тварин, як правило, спостерігається у березні. З цієї метою кормові запаси розміщуються у різних ділянках, аби єгері мала змогу оперативно здійснювати викладку кормів у разі різкого погіршення погодних умов.

Згідно з даними таблиці 3.4, у мисливському господарстві на зимовий період 2024 року для основних видів диких мисливських тварин були підготовлені різні види кормів. Зокрема, заготовлено сухі корми: сіно – 1498 кг, суміш зернових кормів – 2110 кг, зерна кукурудзи – 3716 кг та зернові снопики – 690 кг. Із соковитих кормів підготовлено 5196 кг коренеплодів. Окрім цього, протягом року регулярно здійснюється мінеральна підгодівля – у спеціально відведених солонці викладається необхідна кількість солі. Її нестача може спричинити міграцію тварин за межі угідь, тому на рік було заготовлено 157 кг

соляних брикетів (лизунців солі). Єгері контролюють, щоб підгодівля не порушувала природну поведінку тварин і не заміщувала їхню природну кормову базу. Також вони дбають про різноманітність кормів і забезпечення мінеральної підгодівлі, особливо для вагітних самок.

Таблиця 3.4.

**Фактична кількість кормів на підгодівлю диких тварин в угіддях
Коростенського надлісництва**

Вид тварин	Оптимальна чисельність	Вид кормів						
		Сіно, кг	Віники з лист. порід, шт	Зернові корми, кг	Снопки зернові, шт.	Коренеплоди, кг	Кукурудза в качанах, кг	Сіль, кг
Лось європейський	9	-	-	-	-	-	-	18
Олень благородний	10	400	350	250	-	600	400	15
Козуля європейська	96	960	1920	1440	-	2880	1920	48
Кабан дикий	14	-	-	420	-	1400	1120	7
Заєць-русак	138	138	-	-	690	276	276	69
Всього		1498	2270	2110	690	5196	3716	157

На території мисливських угідь наразі облаштовані стаціонарні біотехнічні споруди (див. табл. 3.5, рис. 3.3).

Підгодівельні майданчики для кабана дикого розміщені поблизу солонців, що сприяє утриманню тварин у межах господарства. Окрім цього, годівниці та підгодівельні майданчики розташовуються в місцях з найбільшою концентрацією тварин, а також у важкодоступних для людей ділянках.

Солонці для копитних тварин встановлюються поруч із годівницями та підгодівельними майданчиками. Для зайців солонці облаштовуються в місцях, де

насадження мають високі захисні властивості, рівномірно по всій території мисливського господарства.

Таблиця 3.5.

Біотехнічні споруди в мисливських угіддях Коростенського надлісництва

Види тварин голів	Біотехнічні споруди							
	годівниці		солонці		штучні водопої		підгодівельні майданчики	
	норма	обсяги	норма	обсяги	норма	обсяги	норма	обсяги
Лось (9)	-	-	2/10	2	-	-	-	-
Олень (10)	1/10	1	1/10	1				
Козуля (96)	1/20	5	1/20	5	1/20	5	-	-
Кабан (14)	-	-	1/10	2	1/10	2	1/10	2
Засць (138)	-	-	1/20	7	-	-	1/20	7
Разом		6		17		7		9

Рис. 3.3. Підгодівельний майданчик для диких тварин

Отже, біотехнічні заходи, що здійснюються в межах Коростенського надлісництва, спрямовані на підтримання сприятливих умов для збереження резерву мисливських тварин та їх існування у зимовий період. Завдяки організації підгодівлі, забезпеченню тварин мінеральними речовинами та облаштуванню стаціонарних біотехнічних споруд, вдається регулювати чисельність мисливських видів та зменшити ризики міграції за межі угідь. Такі заходи сприяють збереженню зниженню природної смертності мисливських тварин та підвищують ефективність ведення мисливського господарства.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Аналізуючи облік чисельності диких мисливських тварин за 2024 рік в мисливських угіддях Коростенського надлісництва зафіксовано скорочення популяції копитних тварин: чисельність лося звичайного зменшилася на 30%, оленя благородного – на 45%, а дикого кабана – на 50% у порівнянні з 2023 роком.

2. Основною причиною зменшення чисельності диких копитних тварин є їх міграція, спричинена бойовими діями на півночі країни. Попри природні бар'єри, дикі тварини залишають свої звичні місця існування, щоб уникнути небезпеки та віддалитися від зон вибухів.

3. Суттєве скорочення чисельності дикого кабана на 50% пов'язане насамперед із шумовим навантаженням, спричиненим обстрілами під час воєнних дій, що змушує тварин переміщуватися на значні відстані.

4. Важливий чинник, який негативно вплинув на популяцію кабана дикого в мисливських угіддях, стала африканська чума свиней (АЧС), внаслідок якої загинуло 4 особини, що були інфіковані через контакт з мігруючими дикими тваринами.

5. Чисельність популяції зайця-русака також знизилась. Попри високу репродуктивну здатність цього виду, воєнні дії стали основною причиною загибелі та травмування хутрових звірів унаслідок артилерійських обстрілів і вибухів ракет на території мисливських угідь.

5. У 2024 році за результатами аналізу чисельності хутрових звірів встановлено зменшення чисельності популяції зайця-русака на 22% у порівнянні з 2023 роком. Ймовірною причиною такого скорочення є загибель або травмування тварин внаслідок артилерійських обстрілів та ракетних вибухів. Водночас відмічено позитивну динаміку в популяції лісової куниці: якщо у 2023 році в угіддях нараховувалося 15 особин, то у 2024 році їх кількість зросла до 18.

6. Для зимової підгодівлі основних видів диких тварин у господарстві заготовили необхідну кількість кормів. Із сухих кормів: 1498 кг сіна, із зернових: 2110 кг суміші зерна, 690 кг зернових снопиків та 3716 кг кукурудзяного зерна. Серед соковитих кормів заготовлено 5196 кг коренеплодів.

7. У мисливських угіддях активно посилюють біотехнічні заходи, зокрема проводиться імунізація хижих тварин проти сказу та дегельмінтизація копитних. з метою профілактики поширення африканської чуми свиней серед популяції дикого кабана.

8. Для підвищення рівня біобезпеки з метою профілактики африканської чуми свиней серед популяції дикого кабана облаштовують сучасні спеціалізовані майданчики для розбирання туш впольованої дичини та розтину загиблих тварин.

9. Рекомендуємо регулярний моніторинг території мисливських угідь для своєчасного виявлення трупів диких кабанів та їх утилізації з дотриманням посилених заходів біобезпеки, щоб запобігти поширенню інфекцій серед дикої фауни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми мисливських господарств Житомирської області / С.В. Іщук, А.О. Коваль, Д.О. Шлапак, Л.В. Бездітко. Науковий пошук молоді для сталого розвитку лісового комплексу та садово-паркового господарства: матер. 78 Всеукр. наук.-практ. студ. конф. Київ: Вид-во НУБіП України, 2024. С. 73-74.
2. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. Режим доступу: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/download/66/36>.
3. Бондаренко В. Д. Біотехнія : навч. посіб. / за ред. В. Д. Бондаренко. Львів: Престиж інформ, 2002. Ч. 2. 352 с.
4. Бондаренко В.Д., Делеган І.В. Облік диких тварин. Практичні рекомендації. Львів, 1989. 65 с.
5. Бондаренко В.Д. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2016. Вип. 14. С. 180-184.
6. Бондаренко В.Д., Різун Е.М. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Наукові праці Лісівничої академії наук України : збірник наук. праць*. 2016. Вип. 14. С. 180–184.
7. Волох А.М. Проблеми управління ресурсами мисливських тварин в Україні. Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 196–198.
8. Галушко Б.О. Мисливські ресурси Коростенського надлісництва.
9. Галушко Б.О., Симашкін К.В., Шевчук Г.М. Чинники впливу воєнних дій на мисливських тварин. *Виклики сьогодення та наслідки Чорнобильської катастрофи. Екологія. Наука. Практика-2025* : матеріали XXI

Всеукр. наук.-практ. конф. (24 квітня 2025 року, м. Житомир). Житомир: Поліський національний університет, 2025. С. 20-21.

10. Горбань Ю.С. У світі диких тварин поменшало на 60%. А що в Україні? Укрінформ. 01.11.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2571187-u-sviti-dikih-tvarin-pomensalo-na-60-a-so-v-ukraini.html>

11. Дейнека А. М., Бурмас В.Р. Стан і перспективи розвитку мисливського господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23(13). С. 78-94.

12. Динаміка популяцій і аналіз чинників, що впливають на чисельність хижих і копитних на сході України / І.О. Смірнова та ін. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія «Біологічні науки». 2011. № 1. С. 62–69.

13. Загороднюк І.В. Мисливська теріофауна України. Львів, 2012. С.21-44.

14. Загороднюк І.В., Вишневський Д.О. Втрати та зміни біорізноманіття в зонах тривалих бойових дій в Україні : теріологічна складова (2014-2022). *Вісник Національної академії наук України*, 2022. № 11. С. 60-78.

15. Закон України «Про мисливське господарство та полювання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text> (дата звернення 28.10.2024).

16. Іщук С.В. Аналіз впливу воєнних дій на популяції диких мисливських тварин. Науковий пошук молоді для сталого розвитку лісового комплексу та садово-паркового господарства : матер. 78 Всеукр. наук.-практ. студ. конф. Київ : Вид-во НУБіП України, 2024. С. 71-72.

17. Коваль А.О. Чисельність диких тварин в мисливських угіддях ТОВ «Мисливський клуб “Романівський”». Ліс, наука, молодь: матер. XII Всеукр. наук.-практ. студ. конф. (26 листопада 2024 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 82-83.

18. Конев В. Вторгнення росії: як змінилися шляхи міграції тварин через війну. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vtorhnennja-rosiji-jak-zminilisja-shljakhi-mihratsiji-tvarin-cherez-vijnu.html>
19. Кратюк О. Л., Гузій А. І., Власюк В. П., Бездітко Л. В. Характеристика вольєрів для ратичних Artiodactyla на території Житомирської області. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2018. Т. 28. № 2. С. 50–53.
20. Лебедева Н.І., Петриненко В.В. Методи обліку мисливських тварин. Конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. 62 с.
21. Лебедева Н.І., Петриченко В.В. Біотехнія. Навч.-метод. посібник до лабораторних робіт. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. 90 с.
22. Лисенко В.І., Дубініна Ю.Ю. Стан та проблеми мисливського господарства України. Сучасні проблеми біології, екології та хімії : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 30-річчю біологічного факультету Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, 26–28 квітня 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 90–92.
23. Мисливсько-господарське законодавство України. Навч. посібник до практичних занять для студентів спеціальності «Мисливське господарство», «Лісове господарство» / В.Д. Бондаренко, А.М. Дейнека, В.Р. Бурмас // Львов: СПОЛОМ, 2005. 336 с.
24. Муравйов Ю. В. Ресурси мисливських тварин як передумова становлення еколого-економічного розвитку мисливського господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. №4. С. 86-88.
25. Музика В., Гонта О. Оцінювання сучасного стану розвитку мисливського господарства України. *Галицький економічний вісник*. 2020. №6 (67). С.18-32.

26. Настанова з упорядкування мисливських угідь. Київ : Вид-во Держкомлісу України, 2002. 113 с.
27. Недосєков В.В. Оздоровлення території України від сказу – невідкладні завдання науки і практики / В.В. Недосєков, Л.П. Гришок, І.М. Полупан // Ветеринарна медицина України. 2009. № 2. С.12-13.
28. Новіцький Р.О., Домніч В.І. Основи мисливствознавства : навч. посібник. Д.: Артлогос, 2011. 72 с.
29. Новицький В.П. Мисливські ресурси агроладшафтів України: стан та проблематика управлінням (на прикладі лісостепової зони) : монографія. Київ : УкрДГРІ, 2020. 221 с.
30. Основні показники ведення мисливського господарства (1990-2017). Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 28.10.2024).
31. Пепко В.О., Жигалюк С.В. Досвід профілактичної дегельмінтизації диких копитних у популяціях із високою щільністю тварин. *Таврійський науковий вісник*. 2019. №100. Т.2. С.175-182.
32. Прус О.Ю. Аналіз сучасного стану ресурсів мисливських господарств України. *Збірник наукових праці ТДАТУ імені Дмитра Моторного*. 2023. № 3(49). С.155-168.
33. Проблеми ведення мисливського господарства в умовах воєнного стану / С.В. Іщук, А.О. Коваль, Д.О. Шлапак // Ліс, наука, молодь: матер. XII Всеукр. наук.-практ. студ. конф. (26 листопада 2024 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 76-77.
34. Проект організації і ведення мисливського господарства Філія «Коростенське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України», 2023. 50 с.
35. Статистика. Мисливство. URL: <https://regulation.gov.ua/market/id79/statistics>.

36. Соболь О. М. Видовий склад мисливської копитної фауни Херсонської області. *Таврійський науковий вісник*. 2021. Вип.117. С. 308-317
37. Хоєцький П.Б., Похалюк О.М. Мисливське господарство країн Європи. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Т. 24. № 8. С. 42–52.
38. https://24tv.ua/agro24/migratsiya-dikih-tvarin-vid-viyni-chomu-nebezpeka_n2679835
39. <https://justtalk.com.ua/post/zlochini-proti-tvarin-pid-chas-vijni>
40. <https://pigua.info/uk>